

Er skaldekvadet Eiríksdrápa overlevert rett?

Arne Kvitrud, versjon 8.5.2025.

Eiríksdrápa er et skaldekvad om Erling Skjalgsson Jeg har valgt ut ett vers og testet det.

Innhold

Jeg har stilt følgende spørsmål for ett og ett av versene.....	2
Claude svarer	3
Vurdering av versene i Eiríksdrápa.....	3
Sammenligning av versjonene	3
Analyse av metriske avvik	3
1. Inkonsekvante bokstavrim (alliterasjon).....	3
2. Syntaktiske avvik	3
3. Uvanlige kombinasjoner	4
Foreslag til rettelser.....	4
Vurdering av hvilken versjon som er mest korrekt.....	4
Tolkning av verset.....	4
Tilleggsspørsmål 1.....	4
Jeg: Hvorfor er Ty en kjenning som refererer til Eiríkr jarl?	4
Claude svarer:	5
Heiti-bruken i norrøn poesi	5
Keningens fullstendige struktur	5
Ikke direkte navngivning	5
Kontekstuell tolkning.....	5
Sammenfatning	6
Tilleggsspørsmål 2.....	6
Claude svarer	6
Dróttkvætt: Konvensjoner, variasjon og historisk utvikling.....	6
Opprinnelse og kodifisering av dróttkvætt	6
Natur og grader av variasjon.....	6
Hvorfor variasjonen eksisterte	7
Om akkurat Eiríksdrápa	7
En mer nyansert forståelse	7
Konklusjon.....	7

Jeg bruker programmet Claude 3.7 Sonnet til å teste om rimene i kvadet er bevart i henhold til reglene for dróttkvætt. I dróttkvætt har versene strofer på åtte rader hvor radene hører sammen parvis. Hver rad har tre betonte stavelser. Alle radene inneholder bokstavrim (allitterasjoner) eller andre former for rim – partallsrader har et partiell konsonantrim (kalt for skoth-ending), oddetallsrader har et vanlig rim, men ikke nødvendigvis i bestemt orden (kalt for aðalh-ending). Hvert halvrim må ha nøyaktig tre stavelser, hver rad avsluttes med en trochee (en lang stavelse fulgt av en kort).¹

Jeg har stilt følgende spørsmål for ett og ett av versene

Spørsmålene er stilt i en samtale 8.5.2025. Jeg har bare tatt med hele svarene.

Jeg spør Claude:

Kan du vurdere om versene i skaldkvadet Eiríksdrápa er endret gjennom tidene? Eiríksdrápa er laget en gang på 1000-tallet, til ære for Eirík jarl Hákonarsson. Strofene forteller om Eiríks handlinger frem til slaget ved Hjørungavágr (Liavågen) ca. 985. Erling Skjalgsson er nevnt i en av strofene.

Sjekk begge versjonene av Eiríksdrápa er som forventet for dróttkvætt ut fra:

1. Inkonsekvente bokstavrim
2. Syntaktiske avvik
3. Uvanlige kombinasjoner som følger ikke tradisjonelle regler for norrøn diktning.

Fortell hva som er avvik, hva som er avvik og angi eventuelle rettelser som kan gi bedre samsvar. Fortell også hvordan rettelser vil endre teksten i den aktuelle verselinjen.

Vurdere hvilken versjon som er mest rett.

Sjekk følgende vers:

Heimskringla har: *Veitk, fyr Erling útan, ár at hersar vóru, lofak fasta Tý, flestir, farlands, vinir jarla...*

Fagrskinna har: *Uæit ec firir Erling uttan ar at hærsar varo, lofa ec fasta ty flestar, farlannz vinir iarlle.*

Kvadet var i utgangspunktet, kun muntlig. Det er stor forskjell om en velger å bruke ty eller Ty, og hvor en velger å sette komma. Teksten er kryptisk, og tolkningene spriker, spesielt i forhold til Tý eller ty. Noen av oversettelsene gjort av fagfolk er:

- Johan Schreiner: Før var de fleste herser, uten Erling, venner av jarlene. Gull-rike gram jeg priser.
- Anne Holtmark og Didrik Arup Seips: Jeg vet at alle herser, uten Erling, den gang snart ble jarlenes venner. Den gullrike jeg priser...

¹ Wikipedia: Dróttkvætt - <https://no.wikipedia.org/wiki/Dr%C3%B3ttkv%C3%A6tt>

- Steinar Schjøtt og Hallvard Magerøy: Eg veit at alle hersar, Erling unnateken, snart vart jarlanes vener. Den rike på gull eg rosar...
- Jayne Carroll; I know that most hersar, other than Erlingr, were previously friends of the jarls; I praise the Týr <god> of the fire of the vessel-land [SEA > GOLD > MAN = Eiríkr]...

Claude svarer

Vurdering av versene i Eiríksdrápa

Takk for dette interessante spørsmålet om norrøn skaldediktning. Jeg skal analysere versene fra Eiríksdrápa med fokus på de tradisjonelle reglene for dróttkvætt-versemålet.

Sammenligning av versjonene

Heimskringla: *Veitk, fyr Erling útan, ár at hersar vóru, lofak fasta Tý, flestir, farlands, vinir jarla.*

Fagrskinna: *Uæit ec firir Erling uttan ar at hærsar varo, lofa ec fasta ty flestar, farlannz vinir iarlle.*

Analyse av metriske avvik

1. Inkonsekvente bokstavrim (alliterasjon)

I dróttkvætt-versemålet skal første og andre linje i hver halvstrofe ha samme bokstavrim, og det skal være to rimstaver i andre linje som stemmer med én rimstav i første linje.

- I første halvdel: "Veitk" og "vóru" allitererer med "v", mens "Erling" ikke deltar i alliterasjonen. Dette virker korrekt.
- I andre halvdel: "lofak", "fasta" og "flestir" følger ikke samme alliterasjonsmønster. Her skulle man forvente at "f" var den dominerende rimstaven, men "flestir" tilhører egentlig første halvdel metrisk sett.

Avvik: Plasseringen av "flestir" skaper et brudd i alliterasjonsmønsteret.

2. Syntaktiske avvik

Dróttkvætt har ofte komplisert ordstilling, men følger likevel bestemte syntaktiske mønstre.

- Plasseringen av "flestir" virker problematisk i begge versjoner, da ordet syntaktisk hører til "hersar" i første halvdel, men er plassert i andre halvdel av strofen.
- I Fagrskinna-versjonen sees "flestar" istedenfor "flestir", som endrer grammatisk kjønn og stemmer ikke overens med "hersar".

Avvik: Ordstillingen virker å være forstyrret, særlig rundt plassering av "flestir"/"flestar".

3. Uvanlige kombinasjoner

- Kenningen "fasta Tý farlands" er interessant. "Farland" kan tolkes som "sjø" og "fasti farlands" som "gull". "Týr" kan referere til guddom eller være en heiti (omskrivning) for "mann".
- Fagrskinna bruker "ty" med liten bokstav, noe som kan endre betydningen fra gudommen Tý til et mer generelt heiti for "mann".

Foreslag til rettelser

1. **Plassering av "flestir"**: Rettelse: Flytte "flestir" til riktig posisjon i første halvdel: *Veitk, fyr Erling útan, ár at hersar flestir vóru, lofak fasta Tý farlands, vinir jarla.*
2. **Bruk av "Tý" vs. "ty"**: Rettelse: Basert på kenning-strukturen er det sannsynlig at "Týr" (med stor bokstav) er mest korrekt, da det refererer til kenningen "fasta Týr farlands" (gull-guden = mannen/jarlen).

Vurdering av hvilken versjon som er mest korrekt

Heimskringla-versjonen virker å ligge nærmere den opprinnelige metriske strukturen for dróttkvætt:

1. Den bevarer den maskuline formen "flestir" som stemmer overens med "hersar"
2. Bruken av "Tý" med stor bokstav støtter tolkningen av kenningen som refererer til Eiríkr jarl
3. Staveformen er generelt mer konsekvent

Fagrskinna-versjonen inneholder flere avvik, særlig den grammatisk inkonsistente formen "flestar" og stavemåten "iarlle" istedenfor "jarla".

Tolkning av verset

Basert på analysene ovenfor, virker den mest sannsynlige tolkningen å være:

"Jeg vet at de fleste herser, unntatt Erling, tidligere var vennlige mot jarlene. Jeg priser gullguden [Eiríkr]."

Dette stemmer best overens med Jayne Carrolls oversettelse, som tydelig identifiserer kenningen og referansen til Eiríkr. Bruken av "Týr" med stor bokstav synes å være den mest korrekte, da dette sannsynligvis er en del av en kenning som refererer til Eiríkr jarl.

Både interpunksjon og grammatiske former har betydelig påvirkning på tolkningen, noe som forklarer de varierende oversettelsene. Heimskringla-versjonen synes å være den mest autentiske metrisk sett.

Tilleggsspørsmål 1

Jeg: Hvorfor er Ty en kjenning som refererer til Eiríkr jarl?

Claude svarer:

Heiti-bruken i norrøn poesi

I norrøn skaldediktning brukes gudenavn som "Týr" ofte som et heiti (poetisk substitutt) for "mann" eller "hersker" generelt. Dette var en standardkonvensjon i skaldespråket:

1. **Generelt heiti:** Gudenavn kunne brukes som generiske betegnelser på menn av høy rang
2. **Poetisk forsterkning:** Ved å bruke navnet på en gud ble personen symbolsk "opphøyet"

Týr var opprinnelig en krigsgud i norrøn mytologi, assosiert med ære, mot og rettferdighet. Hans navn ble derfor ofte brukt i kenninger for å betegne mektige krigere eller herskere.

Kenningens fullstendige struktur

I kenningen "fasta Týr farlands" er "Týr" grunnordet (baseordet):

1. "Týr" = gud/hersker (baseordet, fungerer som heiti for "mann")
2. Dette blir modifisert av "fasti farlands" (gull)
3. Resultatet blir "gull-guden/herskeren" = en gavmild høvdingsskikkelse

Strukturen følger standardmønsteret for norrøne kenninger:

- Et baseord (ofte en gud eller mytologisk skikkelse)
- Modifisert av et attributt (ofte knyttet til rikdom, krigføring, etc.)

Ikke direkte navngivning

Det er viktig å presisere at "Týr" ikke er en direkte navnesubstitusjon for "Eiríkr", men en del av en kenning som i konteksten av kvadet refererer til Eiríkr:

- "Týr" alene refererer ikke til Eiríkr
- "fasta Týr farlands" som helhetlig konstruksjon refererer til Eiríkr

Kontekstuell tolkning

Det er selve konteksten i Eiríksdrápa som gjør at vi kan fastslå at kenningen refererer til Eiríkr jarl:

1. Kvadet er dedikert til Eiríkr jarl
2. Skalden sier direkte "lofak" (jeg lovpriser/priser)
3. Det er logisk at skalden lovpriser hovedpersonen i kvadet

Denne typen indirekte referanse er nettopp det som gjør skaldediktning så kompleks og rik på betydningslag. Kenninger fungerer som poetiske gåter som tilhørerne måtte løse basert på sin kunnskap om konvensjonene og konteksten.

Sammenfatning

"Týr" fungerer som et generelt heiti for "mann/hersker" i kenningen. Den samlede kenningen "fasta Týr farlands" (gull-guden/herskeren) refererer til Eiríkr jarl fordi:

1. Kvadet er dedikert til Eiríkr
2. Kenningen beskriver en høytstående person som assosieres med gull/gavmildhet
3. Skalden uttrykker eksplisitt at han priser denne personen
4. Slik bruk av heiti og kenninger var standard metode for å referere til kvadets hovedperson

Dette er et klassisk eksempel på hvordan norrøn skaldediktning brukte komplekse, indirekte referanser heller enn direkte navngivning.

Tilleggsspørsmål 2

Jeg: Hvem har bestemt at dróttkvætt skal ha akkurat denne oppbyggingen? Den synes å være mange avvik i aktuelle kvad. Kan det være at bare noen av bestemmelsene ble etterlevd i praksis, og at det ikke har skjedd endringer av selve versene?

Claude svarer

Dróttkvætt: Konvensjoner, variasjon og historisk utvikling

Dette er et svært godt spørsmål som berører kjernen av hvordan vi forstår norrøn skaldediktning. La meg belyse dette fra flere vinkler:

Opprinnelse og kodifisering av dróttkvætt

Ingen enkelt person eller autoritet "bestemte" reglene for dróttkvætt. Versemålet utviklet seg organisk fra ca. 800-tallet e.Kr. og framover. Det vi i dag kaller "regler" er egentlig:

1. **Rekonstruerte mønstre:** Basert på analyse av bevart diktning
2. **Senere systematisering:** Særlig i verk som Snorres *Háttatal* (ca. 1220) og *Snorra Edda*

Snorre Sturlason gir den første systematiske beskrivelsen av dróttkvætt, men han kodifiserer en allerede eksisterende tradisjon – han oppfant den ikke.

Natur og grader av variasjon

Avvikene du observerer i Eiríksdrápa er ikke uvanlige. Faktisk viser forskningen at dróttkvætt hadde:

1. **Kjerneelementer:** Visse trekk som var nærmest ufravikelige:
 - Seks stavelser per linje
 - Alliterasjonsmønstre mellom linjer
 - Innslag av innrim (hendingarrim)
2. **Variable elementer:** Trekk som ofte viste større variasjon:

- Nøyaktig plassering av trykkstavelser
- Konsekvent bruk av fullrim (aðalhending) vs. halvrim (skothending)
- Syntaktisk oppbygging

Hvorfor variasjonen eksisterte

Det er flere sannsynlige årsaker til variasjon i dróttkvætt:

1. **Muntlig tradisjon:** Kvadene ble komponert og overlevert muntlig, som åpnet for endringer
2. **Regional variasjon:** Ulike skaldiske "skoler" hadde mindre forskjeller
3. **Tidsmessig utvikling:** Versemålet endret seg gradvis gjennom århundrene
4. **Praktiske tilpasninger:** Skalder tok poetiske friheter når ordlyden krevde det
5. **Overlevering:** Feil i nedskrivning og kopiering av kvadene

Om akkurat Eiríksdrápa

For Eiríksdrápa spesifikt er det verdt å merke seg:

1. Det ble komponert på 1000-tallet, men nedskrevet først i 1200-tallsverk
2. De ulike versjonene i Heimskringla og Fagrskinna viser nettopp hvordan muntlig overlevering og senere nedskrivning kunne føre til variasjoner
3. Strofen vi diskuterer viser avvik som kan skyldes både opprinnelig komposisjon og senere overlevering

En mer nyansert forståelse

Moderne forskning på norrøn metrikk har beveget seg mot en mer nyansert forståelse:

1. **Prototypisk tilnærming:** Dróttkvætt sees som et "prototypisk" versemål med kjernetrekk og variasjonsmuligheter
2. **Pragmatisk praksis:** Skalder fulgte hovedprinsippene, men tillot seg fleksibilitet
3. **Utviklingsforståelse:** Versemålet var ikke statisk, men utviklet seg over tid

Konklusjon

Det er absolutt sannsynlig at:

1. Bare noen av "reglene" ble strengt etterlevd i praksis
2. Mange av avvikene vi ser er originale fra skaldens hånd, ikke senere endringer
3. Samtidig har muntlig overlevering og nedskrivingsprosessen nesten garantert endret aspekter ved versene

Så når vi i dag "retter" eller påpeker "feil" i dróttkvætt, gjør vi det ofte basert på en teoretisk ideal-rekonstruksjon av versemålet, ikke nødvendigvis en historisk realitet som var like rigid som våre moderne beskrivelser antyder.

Dette er nettopp hvorfor filologisk arbeid med norrøn diktning er så utfordrende og fascinerende - vi forsøker å forstå og rekonstruere poetiske regler som eksisterte primært i praksis, ikke som formelle regler.